

5. Жаданов Ю. А. Антиутопия второй половины XX века: творческий поиск новых перспектив жанра / Ю. А. Жаданов // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. – Вип. 102 : Філологія. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. – С. 26–31.
6. Кухаренко В. А. Лингвистическое исследование английской художественной речи. / Кухаренко В.А. – Одесса: Изд-во ОГУ, 1973. – 61 с.
7. Кучер В. В. Поетика роману-антиутопії в рецепції сучасного літературознавства / В. В. Кучер // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 36. – С. 184–187.
8. Невский Б. Грезы и кошмары человечества. Утопия и антиутопия / Б. Невский // Мир Фантастики и Фэнтези. – 2007. – № 49, сентябрь.
9. Радзиховский Л. А. Почему мы не дошли до «1984» года? //Философские науки. – № 12. – 1990. – С. 71–81.
10. Чаликова В. Предисловие / В. Чаликова // Утопия и антиутопическое мышление. – М.: б. в., 1991. – С. 3–9.
11. Чамеев А. А. На грани отчаяния и надежды (роман-дистопия Джорджа Оруэлла) / А. А. Чамеев // Автор. Текст. Эпоха. – СПб., 1995. – С. 99–106.

Слободян Назарій

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Притолок С. А.

ПРИНЦИП ДОКУМЕНТАЛІЗМУ І ЖАНРОВИЙ ДІАПАЗОН РОМАНУ «НОВОЇ ОБ'ЄКТИВНОСТІ»

У статті дається теоретичне обґрунтування документалізму та його функцій в романі «нової об'єктивності» з урахуванням трактування категорій факту, звіту і спостереження представниками цього напрямку.

Ключові слова: *«Нова об'єктивність», документалізм, репортаж, монтаж.*

Принцип безумовної правдивості зображення, висунутий в центр естетичних дискусій 1920-30 років, розширив пошук нових способів відображення дійсності. Пильний інтерес численних авторів викликають можливості, які відкриваються для художника при зближенні художнього тексту з нехудожнім – документом, науковим текстом, репортажем. Документ цінний в силу своєї автентичності, необробленості, що дозволяє говорити про нього як про «голос» самої дійсності, що відрізняє його від літературної «штучності». Роль документального матеріалу в створенні фіктивного світу літературного твору досліджували А. Ф. Кофман, М. Укер, Й. Хайцман, Х. Зегерберг, Т. Н. Римар, Герман фон Веддеркоп, Й. Маас, Ю. Н. Гірін, Н. А. Анастасьев, Д. В. Затонський, С. Філюшкіна та ін.

Мета статті – дати теоретичне обґрунтування документалізму та його функцій в романі «нової об'єктивності» з урахуванням трактування категорій факту, звіту і спостереження представниками цього напрямку.

Багато хто з письменників і публіцистів початку ХХ ст. говорять про те, що «матеріал» літератури («Stoff») повинен домінувати над формою, а головне завдання художника – це представлення сучасного «матеріалу». Метафора «сирого матеріалу» (насправді, не зміненого художником) виникла ще в рамках натуралізму і перетворилася на свого роду кліше, що стало актуальним в двадцять роки. Герман фон Веддеркоп пише, що його епоха – це «епоха матеріалу, а не форми, епоха кількості, епоха, коли ніщо не є чимось більш смішним і зайвим ніж проста форма – l'art pour

l'art ... » [8, с. 97]. Вимога актуального матеріалу породжує нову тематику. «Нова об'єктивність» звертається до феноменів сучасного життя, намагаючись осмислити їх, багато в чому продовжуючи дослідження урбанізації та виробництва. Письменників «нової об'єктивності» також цікавить життя великого міста, техніка в різних проявах – заводи і виробництва, транспортні засоби; нові реалії повсякденного життя – спорт, мода; актуальні сфери культури: кінематограф, преса, радіо; а також нові соціальні верстви. Якщо в натуралізмі відбувається дослідження в першу чергу умов життя пролетаріату, то «нова об'єктивність» звертається до стрімко зростаючого прошарку службовців, стиль життя яких найбільшою мірою відображав зміни життєвого устрою німецького суспільства 1920-х рр.

На наш погляд, принцип документалізму в «новій об'єктивності» пов'язаний не стільки з новим розумінням взаємини літератури і дійсності, як вважає М. Укер, скільки з проблемою автора – суб'єкта творчого процесу. Авторам «нової об'єктивності» представляються не відповідні потребам їх епохи твори, які є втіленням фантазії суб'єкта і відображають індивідуальне авторське світобачення. Для того, щоб бути дієвим, твір повинен бути правдивим. На думку Й. Мааса, створений світ повинен збігатися з реальним якомога більше. За словами публіциста, це повинно бути досягнуто за допомогою якомога більшого виключення поетичної особистості, її суб'єктивного світу переживань і всього штучного [6]. В силу цього, художні пошуки «нової об'єктивності» пов'язані з процесом «виходу автора» з твору. Автори прагнуть подолати відчуття хаотичності світу за допомогою об'єктивності, підтвердженням якої служить документ.

Документалізм «нової об'єктивності» пов'язаний з літературною схильністю художників до репортажу як жанру, який до цього часу вважався нижчим жанром журналістики – це ще одне свідчення глибоких змін в культурній ієрархії в період Веймарської республіки. Документ, репортаж з «периферії», з «побуту» переміщуються в центр літератури і сприяють її розвитку, зокрема становленню нових жанрових різновидів роману, в рамках яких документ є найважливішим конструктивним принципом.

Письменник і редактор літературного журналу «Нойе бюхершау» К. Германн, розмірковуючи в статті «Репортери» («Die Reporter», 1926–1927) про вплив репортажу на літературу, розглядає нову збірку подорожніх нотаток К. Едшмідта і називає в якості його основної характеристики «спостереження за дійсністю», що включає в себе лише «фактичний зміст епохи» [5]. Міркуючи про творчість Кіша, Германн бачить в ньому «прорив» в репортажі [5, с. 167]. Тим самим репортажі Кіша виконують головне завдання: змушують факти «говорити самі за себе, просвічувати, струшувати – простий звіт впливає сильніше, ніж пафос завченої риторики» [Там же]. Крім того, репортажі Кіша цінні й тим, що за окремими епізодами можна побачити роботу всієї політичної, економічної і культурної системи.

Одним з найважливіших понять для авторів «нової об'єктивності» у взаємозв'язку з категорією «свідка» стає «репортаж» / «Bericht» (звіт, репортаж, оповідь). Воно використовується для характеристики художнього твору, що має статус свідчення очевидця. Поняття «репортаж» передбачає послідовне об'єктивне повідомлення про події, що відбулися. Це поняття часто застосовується авторами для позначення власних творів – тобто, усвідомлюється ними як особливий жанр.

Жанр «репортажу» в «новій об'єктивності» передбачає зменшення ролі уяви і творчого перетворення матеріалу автором. Письменник Ханс Натонек (1892–1963) в роботі «Поезія як документ» («Dichtung als Dokument», 1927) стверджує: «Пережити важливіше, ніж вигадати» [7, с. 226]. У своїй статті Натонек називає знання автора про

зображуваний предмет основною характеристикою документалізму, на тлі якого вигадка стає менш значущою: «Давати звіт важливіше, ніж складати. Потрібно знати предмет свого зображення. Якщо вже не зі свого досвіду, то хоча б із внутрішньої пристрасті. Найкраще і так, і так». При цьому, основною перевагою документу Натанеку представляється його «природність» [7, с. 227].

Поняття «репортаж» («Bericht») займає важливе місце і в естетичних роботах Дьобліна, в першу чергу, в роботі «Структура епічного твору», яка починається з порівняння «звіту» з газетної публікації і «звіту» в епічному творі. «Репортаж» – це спосіб оповіді про факти, який формально не відрізняється в художньому і нехудожньому тексті. Це форма, яку має обрати автор епічного твору, щоб надати «не-фактам», про які він розповідає, статус справжніх фактів: «Автор вибирає саме форму репортажу, яка дозволяє в сфері так званих фактів не використовувати її для явних «не-фактів». Це гра з реальністю, кажучи словами Ніцше, зарозумілий сміх над фактами, та над реальністю як такою» [3].

Розуміння «свідчення» і «репортажу» в контексті документальності докорінно відрізняються від концепції «людського документу», яка включала в себе емоційне сприйняття подій. Репортер – свідок, але не учасник того, що відбувається, відсторонений спостерігач. Тим самим, поняття «репортаж» протиставлено психологізму і самоспостереженню.

У «новій об'єктивності» важливу роль відіграє концепція спостереження, яка має на увазі не суб'єктивне сприйняття-переживання світу, а передачу зовнішніх вражень поза оцінкою. По суті, акт пильного зору «нової об'єктивності» протиставлений проявам творчої фантазії. Крім «Спостереження» («Beobachtung») авторами іноді використовується поняття «реєстрація» («Registrierung»), що вказує на механічний характер відображення дійсності, подібно кінокамері, схоплюються зовнішні враження поза обробкою. Спостереження в «новій об'єктивності» має бути деперсоналізованим, позбавленим суб'єктивної оцінки.

Таким чином, розуміння документалізму в «новій об'єктивності» пов'язане з наступними принципами: по-перше, це опора на документ в змісті художнього твору і використання документів в тексті твору як автентичного фрагменту дійсності. По-друге, під документалізмом розуміється зближення художньої літератури і репортажу, що передбачає розповідь про події з перспективи очевидця, його свідчення. Ключовим поняттям при цьому стає «Bericht» – «репортаж». По-третє, проблема документалізму в цю епоху пов'язана з концепцією спостереження і посиленням візуального зображення в художньому тексті, що обумовлене впливом кіно і фотографії на словесне мистецтво. Автори «нової об'єктивності» ставлять перед собою завдання максимального наближення літератури до дійсності, що має на увазі радикальне скорочення вираженості авторської позиції в тексті. Відмовляючись від оповідання з перспективи «всезнаючого наратора», письменники «нової об'єктивності» намагаються обґрунтувати правдивість і достовірність зображення за допомогою опори на документ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брехт Б. О литературе. – М.: Художественная литература, 1977. – 430 с.
2. Сонтаг С. О фотографии. – М.: ООО «Ад Маргинем Пресс», 2013. 272 с.
3. Döblin, Alfred. Berlin – Alexanderplatz. Die Geschichte vom Franz Biberkopf / Döblin, Alfred. Walter Verlag, 1989. 435 s.
4. Feuchtwanger L. Alfred Döblin: Wallenstein [1921]// Neue Sachlichkeit. Bd. 2. Quellen und Dokumente/S.Becker (Hrsg.). Köln; Weimar; Wien: Böhlau, 2000. S. 48–49.

5. Herrmann Die Reporter// Die Neue Bücherschau. 1926–1927. № IV. S. 166–169.
6. Maaß J. Junge deutsche Literatur [1932] // Neue Sachlichkeit. Bd. 2. Quellen und Dokumente / S.Becker (Hrsg.). Köln; Weimar; Wien: Böhlau, 2000. S. 45–47.
7. Natonek H. Dichtung als Dokument. Der Roman, nach dem man sich sehnt [1927] // Neue Sachlichkeit. Bd. 2. Quellen und Dokumente / S. Becker (Hrsg.). – Köln; Weimar; Wien: Böhlau, 2000. S. 226–227.
8. Wedderkop, von H. Inhalt und Technik des neuen Romans [1927] // Neue Sachlichkeit. Bd. 2. Quellen und Dokumente/S.Becker (Hrsg.). Köln; Weimar; Wien: Böhlau, 2000. S. 96–98.

Ясінська Ольга

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Чумак Г. В.

ОСОБЛИВОСТІ АНІМАЛІЗМІВ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті розкрито основні підходи до визначення анімалізмів в художньому тексті. Показано, що художня анімалістика є сенсоутворювальним фоном, на якому формуються мовні і культурні стереотипи та поетичні образи. Анімалізми визначено як мовні одиниці, які слугують засобом образної характеристики людини та засобом створення образної мови. Паремії з анімалістичним компонентом можуть виконувати різні комунікативні функції, зумовлені системою мови, мисленням і специфікою актуалізації паремії в мовленні для посилення впливу на адресата.

Ключові слова: анімалізм, анімалізми, анімалістика, анімалістичний жанр, анімалістична тема, анімалістичний психологізм, анімалістичний образ, художній текст.

Постановка проблеми. Художня анімалістика займає значне місце у сучасній світовій літературі. Твори, в яких зустрічаються образи представників фауни, свідчать про важливі ідейно–естетичні пошуки письменників. У художній анімалістиці відбувається осмислення життя тваринного світу; при цьому розкриваються проблеми існування фауни, різні аспекти взаємовідносин людини і природи. Анімалізми є ґрунтом для розвитку образності мови, вони також надають опір деїдіоматизації мови і культивують нові мовні течії. Існує об'ємний і значний корпус художніх текстів на цю тематику. Тому актуалізація проблеми художньої анімалістики в сучасному літературознавстві очевидна.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми. Літературознавство останніх десятиріч наповнене ґрунтовними, змістовними дослідженнями з проблеми функціонування жанру анімалістики як у вітчизняному, так і в європейському літературному просторах. Зооніми як елемент ономастичного простору літературних творів вивчали такі дослідники, як А. Попович, О. Усова, Я. Шебештян, Г. Шотова–Ніколенко та інші. Найбільш ґрунтовна праця – це дисертація Я. Шебештян «Сучасна українська літературно–художня зоонімія: функції, склад та структура» (2008), у якій вперше досліджено сучасний літературно–художній зоонімікон як системне утворення, визначено основні терміни літературно–художньої зооніміки, з'ясовано специфіку номінації, статус літературно–художньої зоонімії в українській національній онімосистемі та зв'язок з іншими класами літературно–художньої ономастики. Більшість науковців активно займаються проблемами вдосконалення терміносистеми, пов'язаної з анімалістикою, та розробкою класифікації анімалізмів. Дослідженню анімалізмів свої роботи